

נייר עמדה

הצעת חוק השכלה חינם למבוגרים

מבוא

מי שהגיע לגיל הפרישה, מוצא שיש לו זמן פנוי רב יותר מבזמן העבודה. נוסף על כך, הכנסותיו מצטמצמות, ואילו הוצאותיו עולות לעתים קרובות.

הצעת החוק מבקשת לתת מענה מסוים לבעיה זו ולהציע לאזרחים ותיקים לימודים אקדמיים חינם.

נייר עמדה זה בא להציג את נקודת המבט היהודית בעניין זה.

מבט יהודי

- חשיבות הלימוד בעם ישראל.** מאז ומעולם, היו החינוך והלימוד אבני יסוד במורשתו של עם ישראל. אחת המצוות היסודיות ביותר של האב כלפי בניו היא: "וְלַמְדֶתֶם אֹתָם אֶת פְּנִיכֶם לְדַבֵּר בָּם" (דברים יא, יט). ועוד. בזמן בית המקדש השני נהגה מערכת חינוך חינם בעם ישראל.¹
- תוכן ומשמעות לחיים.** עם הגעת האדם לגיל הפרישה לגמלאות, מתרבות שעות הפנאי שלו, שיש בהן ברכה גדולה אבל גם סכנה, אם אינן מנוצלות כראוי, כמו שאמרו חכמינו זיכרונם לברכה: (משנה, כתובות, ה,ה): "שהבטלה מביאה לידי שעמום". גם בלי סכנת השעמום והבטלה, היציאה לפנסיה יכולה ליצור תחושות של חוסר תוחלת ומשמעות בחיים. במקום להיות עסוקים בעבודה, נשאר רק 'לחיות'. על כן, ראוי לפתוח אפיקים להרחבת הדעת בפני מי שהגיעו לגיל הפרישה לגמלאות. הלימוד יכול להוות יעד שניתן להגשימו גם בגיל הפרישה, ובכך לתת תוכן וטעם לחיים.
- הדבר חשוב במיוחד כשמדובר באזרחים ותיקים, שדרך כלל הכנסותיהם מצטמצמות, מפני שהפסיקו לעבוד, ורבים מהם הוצאותיהם עולות. על כן, מציאת אפיקי תעסוקה חינם להם חשובה במיוחד.
- חשיבות הלימוד ככלי למלחמה בבעיות הזקנה.** מלבד החשיבות שבחינוך, יש חשיבות מיוחדת בלימוד דווקא בתקופת הזקנה. כך עולה ממחקרים הנעשים בזמננו,² וכך כבר אמרו חכמים (משנה, קינים, פרק ג, משנה ו): "רבי שמעון בן עקשיא אומר: זקני עם הארץ, כל זמן שמזקינין - דעתן מיטרפת עליהן [...] אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמזקינין - דעתן מתישבת עליהן".
- זה נהנה וזה אינו חסר.** בדרך כלל, מי שמגיעים לגיל הפרישה, חדלים לעבוד לפרנסתם, והתארים שהם עשויים לזכות בהם מכוח הלימוד, אין להם ערך כספי. יתר על כן, הרבה ממי שפרשו לגמלאות, לומדים מתוך רצון לקנות דעת ולהשכיל אף בלא לקבל תואר אקדמי. אם כוונת הצעת החוק למסלולי לימוד מסוג זה, שתוספת סטודנטים בכיתות אינן כרוכות בהוצאות נוספות, לא בחומרי למידה ולא בעובדים או עבודה של המרצה (בלא בדיקת עבודות ומבחנים וכדומה), ואין לתלמיד רווח כספי מן הלימוד - ראוי לאפשר לגמלאים לימוד חינם.³

לאור האמור לעיל, רבני "צהר" תומכים בהצעה לאפשר לימוד חינוך לאזרחים ותיקים, אם אין מדובר בתוספת עבודה או תוספת השקעה מצד המרצה או מוסד הלימוד או שניהם, וכשהלימוד אינו מכוון לקבלת תואר אקדמי.

¹ כך התקין רבי שמעון בן שטח (ירושלמי, כתובות, פרק ח, הלכה יא): "והוא [=שמעון בן שטח] התקין שלושה דברים [...] ושיהו תינוקות הולכין לבית הספר". ואחריו רבי יהושע בן גמלא (בבלי בבא בתרא כא ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל [...] עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע".

להרחבה, ראו מאמרה של ד"ר נעמה סט, "החינוך כחובת הציבור במשפט העברי", גיליונות פרשת השבוע של משרד המשפטים, גיליון מס' 219.

² ללימוד ולהשכלה יש תפקיד במניעת אלצהיימר. ראו למשל באתר: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19026089>.

³ הרי זה כעין מה שאמרו חכמים, שבכגון זה כופין על מידת סדום (ראו למשל בבא בתרא יב ע"ב; שם נט ע"א). לא ברור שבנידון דידן יש אפשרות לכפות על מידת סדום, אבל בהחלט ראוי לאפשר לימוד חינוך בתנאים אלו.